

Mechthild Stuhlmacher

Wonen achter de derde gevel

Een bezoek aan Marie José Van Hee en Ivan Adriaens in Gent

Living Behind the Third Façade

A Visit to Marie José Van Hee and Ivan Adriaens in Ghent

'In order to learn what the garden meant to the people of a particular period, we have to look at all the evidence available; not only at the garden itself, but also the occupants – the owners who experienced it. What inspired these people to make a garden? How did they use it? What form did it take? How was it closed off and what were its typical elements?'

Quotation from an essay written by Marie José Van Hee as a student in 1973

It takes a little time before we find the right narrow alley in the labyrinthine city centre of Ghent. Despite the various publications we studied in preparation for our visit to Marie José Van Hee, it is some time before we recognise the almost entirely closed and grey-rendered urban walls to be her house. But here we are at last, noon on a grey autumn day; we enter the living room, a high hall which encloses the garden that is the reason for our visit. We suddenly leave the city and its sounds behind us and are drawn in by the hospitality of this space and its inhabitants.

Over the last few years, several descriptions have been published of this town house which Marie José Van Hee built for herself and her partner. The authors write about the serene tranquillity, the sacral order that is characteristic of her work, and examine the design method and style with much understanding, feeling and most certainly admiration.

Marie José Van Hee has not produced a large body of work; it comprises a handful of houses, and most recently she has added the conversion of an existing building in Antwerp into a national fashion institute. One can see from these projects, in her deliberately small office, that she makes time for that unique and eternal thing that is a house. We can also see that the persuasive simplicity of all the rooms, plans and façades is the result of a painstaking, long and brooding process in which she has indefatigably sought something which initially had no form, being no more than an idea or a notion. It appears that infinite numbers of variations on each design were drawn, and were then refined, rejected,

'Om te weten wat de tuin voor de tijdgenoten van een bepaalde periode betekende zullen wij naar de concrete manifestaties moeten uitkijken; dus niet enkel naar de tuin zelf maar ook naar de bewoners, de bezitters die deze beleefden. Wat bezielde deze mensen om een tuin aan te leggen? Hoe gebruikten ze die? Welke waren de vormen? Welke waren de begrenzingen en welke elementen waren typerend?'

Citaat uit een studentenscriptie van Marie José Van Hee, Gent 1973

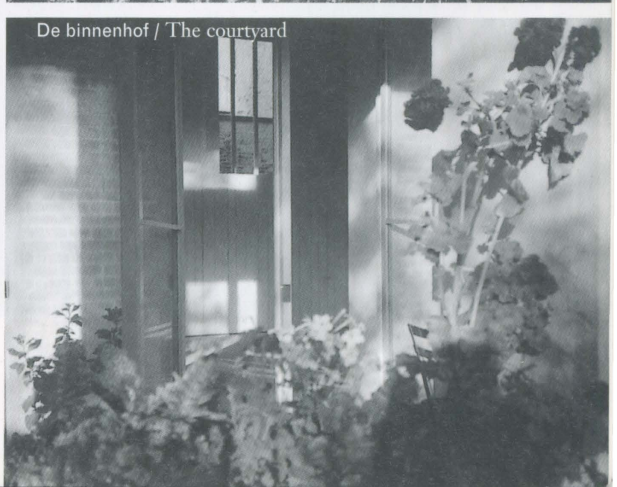
Het duurt even voordat wij het juiste smalle steegje in de labyrinthische binnenstad van Gent hebben gevonden. Ondanks de diverse publicaties die wij ter voorbereiding van ons bezoek aan Marie José Van Hee hebben bestudeerd, kost het even tijd om de nagenoeg gesloten en grijs gestucte stadswand als haar huis te herkennen. Maar hier staan wij dan, op een donkere herfstmiddag; we betreden de hoge woonhal die een binnenhof omsluit en die de reden is voor ons bezoek. Ineens laten wij stad en geluid achter ons en worden opgenomen door de gastvrijheid van deze ruimte en haar bewoners.

Van deze stadswoning die Marie José Van Hee voor haarzelf en haar levensgezel heeft gebouwd zijn in de afgelopen jaren diverse projectbeschrijvingen verschenen. De auteurs schrijven over de serene stilte, de sacrale orde die kenmerkend is voor haar werk, en gaan met veel begrip, gevoel en zeker ook bewondering in op haar ontwerpwijze en -stijl.

Het oeuvre van Marie José Van Hee is klein; het bestaat uit een handvol woonhuizen, en recentelijk is er de verbouwing van een bestaand pand in Antwerpen tot nationaal mode-instituut aan toegevoegd. Er is aan deze projecten af te lezen dat men zich, in haar bewust klein gehouden bureau, de tijd gunt voor zoiets unieks en eeuwigs als een huis. En wij kunnen ook lezen dat de overtuigende eenvoud van alle ruimtes, plattegronden en gevels het resultaat is van een moeizaam, langdurig en tobend proces waarbij er onvermoeibaar naar iets is gezocht dat blijkbaar in het begin geen vorm had en alleen een idee, een vermoeden was. Er zijn oneindig veel varianten van elk ontwerp getekend die vervolgens zijn fijngeslepen, verworpen, opnieuw getekend en keer op keer veranderd. Dit proces getuigt van een onzekerheid die men zich achteraf, als bezoeker in het bewoon-

De moestuin / The kitchen garden

drawn again, and changed repeatedly. This process hints at a hesitance which is hard to imagine when, later, one visits the inhabited house.

The architect tells us that it takes a long time before the rooms take shape; this is an experience that applies to all her designs. After a long, slow and exceptionally pleasant afternoon it becomes clear what she means by this. The peace and the feeling of a natural habituation that one finds in old houses inhabited by many generations, have completely taken hold of this house (which is still fairly new) – a leisureliness that has nothing to do with the architectural perfection or reduction that the photos sometimes display and which is commonly assumed by critics, but rather with the necessity of being able, wanting and continuing to live in this place for a whole lifetime.

There is something archaic about the proportions of the rooms: the living room is a small knights' hall, and the courtyard, the first garden, is a cloister. These proportions give each room a pronounced character, but in spite of this they are timeless, though a better description would be: proven and serviceable, rooted in the memory of the city and its inhabitants.

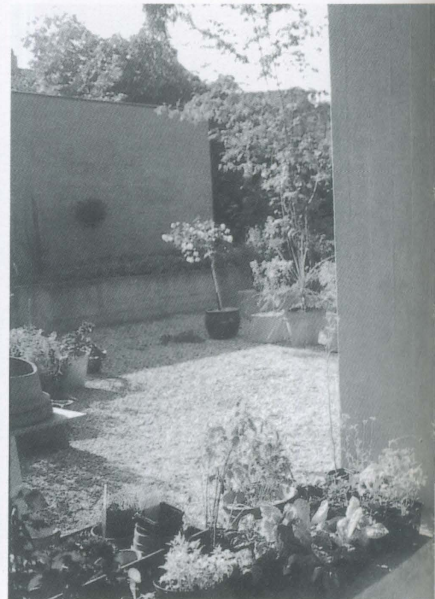
Like the historical buildings in Ghent, here too all the materials and construction are clear to see and each has its own structure, rhythm and texture. This means that there is not only an abundance of subtly differing textures, but also plenty of colours,

de huis, moeilijk kan voorstellen.

'Het duurt lang voordat de ruimtes zich hebben geconstitueerd', vertelt de architecte ons; een algemene ervaring die voor al haar ontwerpen geldt. Wat zij daarmee bedoelt wordt na een lange, langzame en buitengewoon aangename middag duidelijk. De rust en het gevoel van een vanzelfsprekende gewenning die men kent van oude, door vele generaties bewoonde huizen hebben volledig bezit van het (nog steeds vrij nieuwe) huis genomen – een ontspannenheid die niets te maken heeft met de architectonische perfectie of reductie die de gepubliceerde foto's soms uitstralen en die veelal door critici wordt verondersteld, maar wel met de noodzaak hier, in dit huis en op deze plek te kunnen, te willen en te blijven wonen, een leven lang.

De proporties van de ruimtes hebben iets archaisch, de woonkamer is een kleine ridderzaal, de binnenhof, de eerste tuin, een kloostergang. Deze proporties verlenen iedere ruimte een uitgesproken karakter, maar desondanks zijn ze tijdloos, om het woord toch maar te gebruiken; beter zou zijn: beproefd en bruikbaar, geworteld in het geheugen van stad en bewoners.

Zoals men het van de historische panden in Gent kent zijn ook bij dit bouwwerk alle materialen en de constructie afleesbaar en hebben ieder hun eigen structuur, ritme en textuur. Dat betekent dat er niet alleen een veelheid van subtiel verschillende texturen, maar ook een veelheid van kleuren is, een rijkdom die mij écht verbaasde na al de ingehouden en meestal zwartwit-foto's die ik van het huis had gezien. De architectuur is

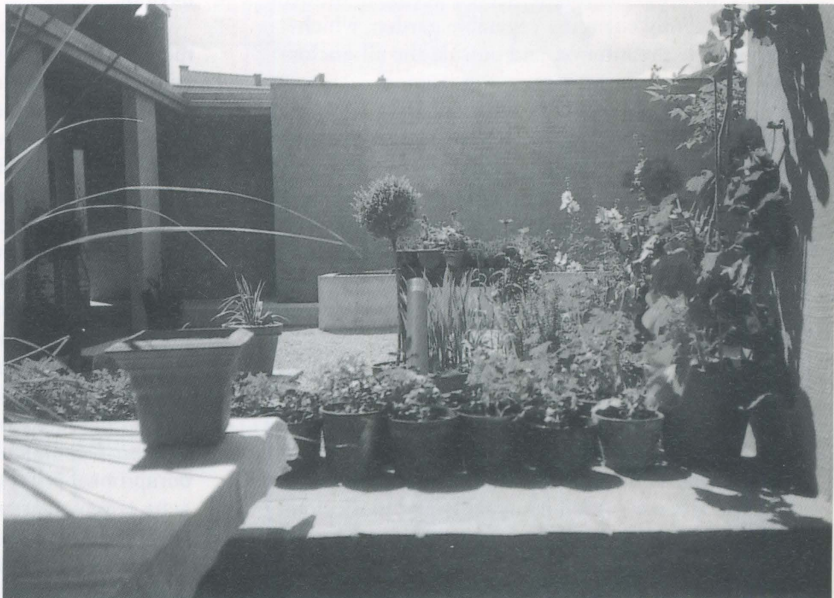

a richness that really surprised me after all the restrained and mostly black and white photos of the house I had seen. The architecture is not so much a neutral container for all this, but a fertile foundation that does full justice to all these forms and colours. The grey-washed brickwork, for example, reveals its stacked structure under this thin rendering, the warm ceiling with its wooden beams is left open to view and the grain can still be seen in the wood of the light grey-painted wall of cupboards. In addition, the room is defined by various earth and green tints, in the terracotta pots with plants in the garden and arcade, the gleaming black of the brimming pond outside (a mirroring of the black cloth on the large table inside), the bright orange of a few remaining autumn blooms, a few apparently freshly harvested courgettes and, for several minutes, a triangular misty blue light.

Despite the fact that this is our first visit here, we are given no opportunity to look round us uncomfortably and to feel like strangers. The high room is filled with the Burgundian aromas of marinated and stewed venison, cloves and red wine, and we are invited to sit down at the black table in this high hall. We are almost immediately able to bring our conversation round to the topic for which we came, but at whose importance to the house and its occupants we had only been able to guess: the garden. The relationship between the house and garden is so direct and balanced that there is no

hiervoor niet zozeer een neutrale omhulling, maar een vruchtbare voedingsbodem die al deze kleuren en vormen tot hun recht laat komen. Zo laat het grijs gesauste metselwerk zijn gestapelde structuur onder de dunne stuclaag verraden, het warme houten balkenplafond is in het zicht gelaten en bij de lichtgrijs geschilderde houten kastenwand is de houttekening nog te zien. Verder wordt de ruimte bepaald door de verschillende aarde- en groentinten van de terracottapotten met planten in tuin en gaanderij, het glimmende zwart van de tot de rand gevulde vijver buiten (een weerspiegeling van het zwarte laken op de grote tafel binnen), het felle oranje van enkele overgebleven herfstbloesems, het donkergroen van een paar dikke, blijkbaar vers geoogste courgettes en een driehoekje mistig blauwe lucht.

Ondanks dat we hier voor het eerst op bezoek zijn krijgen wij geen enkele gelegenheid onwennig om ons heen te kijken en ons vreemden te voelen. De hoge ruimte is gevuld met de Bourgondische geuren van gemarineerd en gestoofd hertenvlees, kruidnagelen en rode wijn en wij worden uitgenodigd aan de zwarte tafel in de hoge woonzaal plaats te nemen. Vrijwel direct kunnen wij ons gesprek op het thema brengen waarvoor wij zijn gekomen maar waarvan wij het belang voor huis en bewoners alleen maar hadden vermoed: de tuin. Tuin en huis staan in zo'n directe en evenwichtige relatie met elkaar dat er geen verschil, geen grens en geen hiërarchie te benoemen valt. En wat veel belangrijker is: de tuin wordt evenzeer bewoond als het huis en maakt niet alleen deel uit van de fysieke ruimte, maar des te meer

De binnenhof / The courtyard

differentiation, boundary or hierarchy worth mentioning. And what is more important is that the garden is inhabited just as much as the house and not only forms part of the physical space, but even more of the pattern of its occupants' of daily life and their feeling for domesticity and nature.

This walled house consists of an L-shaped building and the courtyard. Together they form an almost perfectly square interior. The ground level outside has been raised a couple of steps above that of the inside. The broad arcade, at the same level as the indoor rooms, makes a gradual transition from inside to outside. The two steps that bridge the difference in height are of importance: from the lower level, sitting at almost the same height as the plants is a much more direct and intense way of experiencing the garden than when looking down on them.

The courtyard and rooms are fitted out according to the same principles. In addition to a few large fixed elements, the rooms contain small items of movable furniture such as chairs and potted plants. The elongated concrete trough looks like a table covered in waterlilies. The second object, a low, square podium, is the pedestal for the tall robinia pseudo acacia, which has now grown high above the roof of the house and covers the whole garden with a light filigree roof of branches. Marie José Van Hee planted this tree herself, 27 years ago, when this spot was the small backyard of the house she lived in as a student.

The second part of the garden cannot be seen from our place at the dining table (though it can be tasted, as we heard later). Conversation turns to the kitchen garden, which is not to be seen in any published drawing: the fragile, secret, personal, intimate and constantly changing vegetable garden, which lies outside the interior, and outside the all-enclosing walls.

'It is an exceptional privilege to have a kitchen garden in the centre of the city', is how Ivan Adriaens begins his declaration of love for this small space. 'It creates a link between our modern way of life and the rich tradition of our city and culture. I feel obliged to do more with it than with an enclosed garden that simply serves as a living space. The kitchen garden wants to be used for what it was intended. It gives me an intense experience of nature. It is of inestimable value to me and, in the long term, I hope, to others.' Adriaens, who is a doctor and gardener, visits it everyday to look, listen and meditate. But mainly to grow herbs and vegetables for his own practice and his own kitchen.

The kitchen garden is regularly and meticulously maintained. In spite of this, rampant nature has made the original order almost unrecognisable. A fence woven from horse chestnut branches marks the boundary between the actual square herb garden and the path around it, which has been made almost impassable by brambles and hollyhocks. As insistent visitors we need a lot of explanation to see what it

van het dagelijkse levensritme en woon- en natuurgevoel van zijn bewoners.

De ommuurde woning bestaat uit de L-vormige woonvertrekken en de binnenhof. Samen vormen zij één bijna perfect vierkant interieur. Het grondvlak van de buitenruimte is een paar treden verhoogd ten opzichte van de binnenruimte. Een brede, eveneens op het lage binnenniveau liggende gaanderij laat de overgang van binnen en buiten geleidelijk verlopen. De paar treden die het hoogteverschil overbruggen zijn belangrijk: de ervaring, vanaf een lager standpunt op nagenoeg één hoogte met planten te zitten, is een veel directere en intensere manier om een tuin te beleven dan om erop neer te kijken.

Binnenhof en woonvertrekken zijn volgens dezelfde principes ingericht. Naast enkele grote, vaste elementen zijn de ruimtes met klein en verplaatsbaar meubilair ingericht, zoals stoelen of planten in potten. Het langgerekte, betonnen waterbassin lijkt een met waterlelies gedekte tafel. Het tweede object, een laag vierkant podium, vormt het voetstuk voor de hoog oprijzende robinia pseudo acacia, die inmiddels ver boven het dak van het huis is uitgegroeid en de hele binnenhof overdekt met een licht en filigraan takkendak. Marie José Van Hee heeft de boom 27 jaar geleden zelf geplant, toen zich op deze plek nog de kleine achterplaats van haar studentenwoning bevond.

Het tweede deel van de tuin is niet te zien vanaf onze plek achter de eettafel (wel te proeven, maar dat horen wij pas later). Het gesprek komt op de moestuin, de tuin die in geen enkele gepubliceerde tekening te zien is: de fragiele, geheime, persoonlijke, intieme en inderdaad constant veranderende moestuin, de tuin die zich buiten het interieur, buiten de alles omsluitende ommuring bevindt.

'Het is een bijzonder privilege een potagère [moestuin] midden in de stad te bezitten', begint Ivan Adriaens zijn liefdesverklaring aan deze kleine ruimte. 'Zij legt een verbinding tussen onze moderne manier van leven en de rijke traditie van deze stad en cultuur. Ik voel me verplicht er iets meer mee te doen dan met de binnenhof die gewoon dienst doet als woonruimte. De potagère wil worden gebruikt zoals zij is bedoeld. Hier kan ik het contact met de natuur intensief beleven. Zij is van onschatbare waarde voor mezelf, maar hopelijk, op termijn, ook voor anderen.' Adriaens, zelf arts en tuinier, komt er elke dag, om te kijken, te luisteren en te mediteren. Maar vooral ook om kruiden en groenten te kweken voor zijn eigen praktijk en zijn eigen keuken.

De potagère wordt zorgvuldig en regelmatig onderhouden. Desondanks heeft de woekerende natuur de oorspronkelijk aangelegde structurerende architectonische ordening haast onherkenbaar gemaakt. De omheining, die bestaat uit los met elkaar verbonden kastanjestokken, markeert de grens tussen de eigenlijk vierkante kruidentuin en het door bramenstruiken en stokrozen nagenoeg onbegaanbare pad eromheen. Wij als indringende bezoekers hebben veel uitleg nodig om te zien waar het hier om draait. Toch is elke plant zorgvuldig geselecteerd, verzorgd en geobserveerd en heeft elke

really is. And yet every plant is painstakingly selected, cared for and observed, and has a story of its own.

Marie José Van Hee and Ivan Adriaens have built an extremely personal home that relates very closely to their way of living and experiencing things. And yet something has come into being that connects seamlessly with what the vulnerable structure of the centre of the city of Ghent has given them. They have built shells around themselves that make it possible for them and others to set up boundaries and to moderate, penetrate or celebrate them, boundaries between occupants, city and nature. The gardens have also constituted themselves like the built spaces, the one walled and furnished and clearly the spatial work of an architect, the other fragile and constantly changing and much more the work of nature.

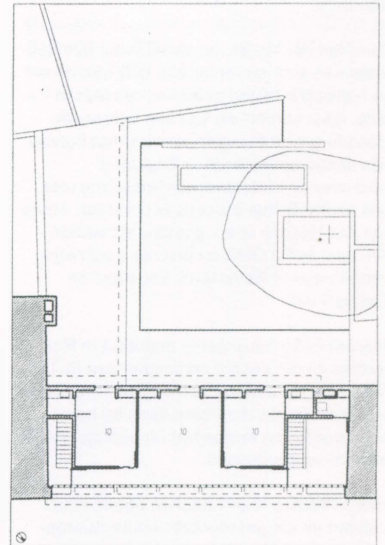
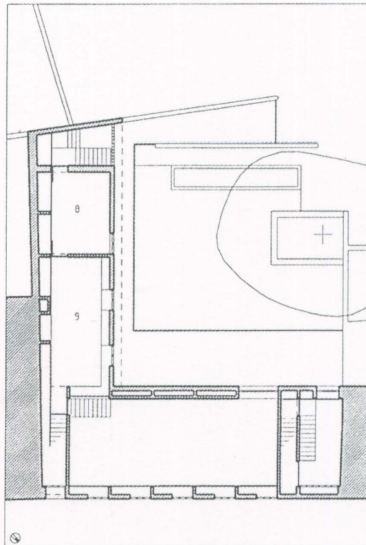
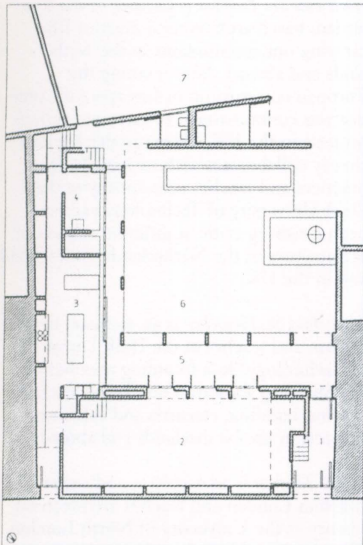
The toilet is located towards the outside and is in the narrow wing between the main garden and the kitchen garden. It is roofed, but even in the winter it can only be reached from the outside, in open air, and is lit by a low window cut out of the outside wall. From the outside this window is completely overgrown and invisible, while on the inside it gives dark-green filtered light, plus the bright orange bloom of a climber whose name I cannot remember, which peeps through the glass. But I shall not easily forget the image of the window as an intensely coloured and framed painting of nature. Nor the conversation, nor the gleaming black surface of the trough, the aroma of the marinade or the wet autumn leaves. I was given a handful of hollyhock seeds to take home with me.

plant haar eigen verhaal.

Marie José Van Hee en Ivan Adriaens hebben een uiterst persoonlijke woning gebouwd die zeer dicht bij hun manier van leven en beleven staat. En toch is er iets ontstaan dat naadloos aansluit bij wat de kwetsbare structuur van de Gentse binnenstad hun heeft aangeleerd. Zij hebben schillen om zich heen gebouwd die het hun en anderen mogelijk maakt grenzen op te trekken, te verzachten, te doorbreken of te celebreren, tussen bewoners, stad en natuur. Zoals de gebouwde ruimtes hebben zich ook de tuinen geconstitueerd, de één ommuurd en gemeubileerd en duidelijk het ruimtelijke werk van een architect, de andere fragiel en constant aan het veranderen en veel meer een werk van de natuur.

Het toilet is naar buiten geplaatst en bevindt zich in de smalle vleugel tussen hof en potagère. Wel overdekt, maar zelfs in de winter alleen door de buitenlucht bereikbaar, verlicht door een laag in de buitenmuur uitgesneden raam. Aan de buitenkant is dit raam helemaal overwoekerd en onzichtbaar, aan de binnenkant wordt het verlicht door donkergroen gefilterd licht en de fel oranje bloesem van een door het raam glurende klimplant waarvan ik me de naam niet kan herinneren. Maar het beeld, het raam als intens gekleurd en ingekaderd schilderij van de natuur, zal ik niet snel vergeten. Noch het gesprek, noch het zwart glimmende oppervlak van het bassin, de geur van de marinade en de natte herfstbladeren. Ik krijg een handvol zaaadjjes van stokrozen mee naar huis.

Plattegrond met binnenhof / Plan with courtyard

- 1 entree / entrance
- 2 woonkamer / living
- 3 keuken / kitchen
- 4 badkamer / bathroom
- 5 gaanderij / gallery

- 6 binnenhof / courtyard
- 7 moestuin / kitchen garden
- 8 slaapkamer / bedroom
- 9 bibliotheek / library
- 10 praktijkruimte / practice